
Hoofden verplegingsdienst

1966-1970 Zr. Innocentia, directrice
1970-1974 Zr. Zandee, hfd verpleging
1974-1975 Hr. Potvin, hfd verpleging
1975-1984 Hr. Wintraeken, hfd verpleging
1986-1988 Hr. van Diepenbeek, hfd zorgzaken

Hoofden verzorgingsdienst (exacte jaren niet bekend)

Zr. Seraphine	directrice
Mevr. Verberne	hoofd verzorgingshuis
Hr. Wintraeken	hoofd verzorgingshuis
Hr. v.d. Borne	hoofd verzorgingshuis

Bronnen en literatuur

- Christ van den Besselaar, 'Het liefdegesticht in Valkenswaard' in: *'t Periodiekske*, Valkenswaard, oktober 1988
- J. Bots, *Valkenswaard, momenten uit heden en verleden*, Valkenswaard 1987, pp. 204, 206
- Zr. D. van Delft, *Van slotklooster tot actieve congregatie*, Oirschot 1966
- H. van den Eerenbeemt, *Geschiedenis van Noord-Brabant*, deel 3, 's-Hertogenbosch-Tilburg 1998, pp. 222 en 254
- P. Latjes, *Groeten uit Valkenswaard*, Valkenswaard 1982, pp. 134, 136 en 162
- NN, *Met een zuiver hart en een gelouterd verstand*, Oirschot 1997
- NN, *Ontwerpvoorstel tot juridische fusie van de stichting Kempenhof en de R.K. Stichting voor bejaardenzorg Taxandria tot de Stichting Valkenhof*, Valkenswaard, februari 1988
- *Eindhovens Dagblad*, diverse jaargangen
- *Jaarverslag 1975*, stichting St. Antonius, Valkenswaard
- *Jaarverslagen 1983 t/m 1987*, stichting Kempenhof, Valkenswaard
- *Jaarverslag 1988*, stichting Valkenhof, Valkenswaard

Archieven:

- Stichting Valkenhof, Valkenswaard
- Zusters Franciscanessen Oirschot
- Dhr. J. Bollen, Hechtel-Eksel

DE DISTRIBUTIE IN VALKENSWAARD IN DE TWEEDE WERELDOORLOG

Joke Peels-Mollen

Inleiding

De rantsoenering van economisch belangrijke goederen, ook wel distributie genaamd, heeft tijdens en na de Tweede Wereldoorlog bij menigeen voor kopzorgen gezorgd. Met name tijdens de oorlogsjaren moest niet alleen binnen het gezin zuinig omgesprongen worden met de beschikbare middelen, ook de voedselverstreking aan onderduikers werd er danig door bemoeilijkt. Omdat de distributie uiteraard aan Valkenswaard niet is voorbij gegaan en genoemde problemen zich ook hier voordeden, heeft de werkgroep Valkenswaard In Oorlogstijd (VIO) een onderzoek ingesteld naar de gebeurtenissen. Dit artikel is daarvan een eerste neerslag. Om het geheel in een referentiekader te plaatsen zal allereerst worden ingegaan op de instelling van het landelijk distributieapparaat. Vervolgens zal de werking van dit apparaat in Valkenswaard worden uiteengezet, met als besluit de overval op het distributiekantoor.

De landelijke distributie

De voedingsmiddelendistributie werd gezien als onderdeel van de voorbereiding van de economische verdediging.¹⁹⁾ De eerste voorbereidingen voor de gehele zogenaamde volkshuishouding werden door de regering (met name het Departement van Sociale Zaken) reeds getroffen tijdens Wereldoorlog I. Maar pas in de crisisjaren, begin jaren dertig, ging men over tot het oprichten van de Rijksbureaus in de sectoren Handel en Nijverheid. Ondernemingen moesten zich laten inschrijven en na een inventarisatie van de voorraden ging men over tot het uitreiken van vergunningen. In Den Haag kwam het Centraal Distributiekantoor en het land werd verdeeld in 479 distributiekringen. Ondanks dat zich in deze periode geen tekort aan voedsel of andere levensbehoeften voordeed, schiep de overheid hiermee toch een goed georganiseerd distributieapparaat, als voorzorg voor eventuele calamiteiten.

Een andere concrete voorzorgsmaatregel was de uitreiking van een Rijksdistributiekaart aan elke inwoner. Deze voldeed niet aan de verwachtingen. Daarom werd een nieuwe opzet ter hand genomen onder

verantwoordelijkheid van de Minister van Economische Zaken mr. M.P.L. Steenberg en de Minister-President zelf, dr. H. Colijn.

Gedurende de mobilisatietijd kreeg de Nederlandse bevolking voor het eerst te maken met de ongemakken van een op handen zijnde oorlog. Op 24 april 1939 kopten de Eindhovensche en Meierijsche Courant het bericht: "ALS WIJ NOG EENS DISTRIBUTIE ZOULDEN KRIJGEN". Wijziging in het ontwerp distributiewet 1939.¹⁴⁾ Op 2 oktober 1939 vinden we een uitgebreid artikel in dezelfde krant, met als kop: "HOE DE DISTRIBUTIE IN ELKAAR ZIT". Wat iedereen weten moet: vooral de huismoeders en de winkeliers.

M/V	No.
Gegevens voor de invulling van een distributiestamkaart voor	
Geslachtsnaam <small>(voor geb. personen of weduwen met toevoeijing geslachtsnaam echtgenoot of gewoos echtgenoot voortgegaan door „echtgenoot" of „wed. van")</small>
Voornaam <small>(eerste voornaam en voorletters der volgende voornamen)</small>
Geboren	op te
Nationaliteit	Nederlander/.....
Adres
Afgegeven den 194	
De <i>Ambtenaar van den burgerlijken stand</i> <i>afdeeling bevolking</i>	
1940 B V.1100 B 7284-12-48	x 100

Vanaf het voorjaar 1939 werd gewerkt aan van een distributiestamkaart op naam, waarvoor men de gegevens had verkregen uit het bevolkingsregister. De verspreiding ervan gebeurde in het najaar van 1939.¹⁶⁾ Op vertoon van de stamkaart ontving men bonkaarten en met deze bonnen kon men op bepaalde tijden, bepaalde artikelen in bepaalde hoeveelheden kopen. Om bijvoorbeeld peulvruchten en suiker te kunnen kopen, moest men de betreffende bonnen inleveren die daarvoor per persoon waren verstrekt. Deze vervolgens opgeplakte bonnen kon de winkelier opsturen naar het Centraal Distributiekantoor in Den Haag en na telling kreeg de winkelier weer zijn hoeveelheid voorraad toegewezen. Zonder een idee te hebben wat allemaal nog zou volgen, kreeg de Nederlandse bevolking zo al vroeg te maken met het verstrekken van levensmiddelen op de bon.

Maar reeds in de eerste weken na de capitulatie van het Nederlandse leger, 15 mei 1940, werden eerst de voorlopige en daarna de definitieve distributiebepalingen ingevoerd.¹²⁾ De wettelijke grondslag voor de werkzaamheden van de Rijksbureaus en de centrales handhaafde men na 15 mei 1940 door de werking van de noodwetten te verlengen (waaronder de Algemene Vorderingwet, de Prijsopdrijvingswet en de Hamsterwet), in dit geval de Distributiewet uit 1938.¹⁹⁾

DE NIEUWE BONS	
van Zondag 1 Februari tot 7 Februari	
08A brood:	4 rantsoenen brood of gebak
08B brood:	1/2 rantsoen brood of gebak.
08A vleesch:	1 rantsoen vleesch of vleeschwaren
08B vleesch:	1/4 rantsoen vleesch of vleeschwaren
07A - V aardappelen:	1 3/4 kilo aardappelen per bon
07B - X aardappelen:	1/2 kilo aardappelen per bon.
Van Zondag 25 Januari tot Zaterdag 21 Febr.	
197 algemeen voor	1 kilogram suiker
198 algemeen voor	500 gram jam
199 t.m. 202 algemeen	1 rantsoen bloem, brood of gebak.
203 algemeen	250 gram havermout of peulvruchten
204 t.m. 208 algemeen	elk voor 100 gram kaas
209 algemeen	250 gram gort
210 algemeen	100 gram vermicelli of maizena
05c of 05d reserve voor	50 gram cacao
06d, 07d reserve	250 gram rijst
Melk: 06, 07, 08, 09 van de melkkaart	3 1/2 l. p. bon
28 December tot 21 Februari	
193 algemeen	250 gram koffiesurrogaat
Van 1 Februari tot 28 Februari	
Gedurende de maand Februari: Bon 211 algemeen de gebruikelijke rantsoenen zeep en de bonnen	
G zeep en G toiletzeep	
BOTER	
Bon 07 vanaf 1 Februari	125 gram per bon
BIEREN 04B, C en D reserve.	19 Jan.-7 Febr. 1 et
De geldigheidsduur der bonnen 05 06 07 H.K. (haaxden en kachels) 12 13 14 15 16 17 18 19 en 20 C.V. (centrale verwarming) is verlengd tot 30 April.	
Geldig verklaard de bon 08 K.F. 2 rantsoenen.	
Verdere bonaanwijzing is niet bekend.	

Direct na de inval van de Duitsers werd bijna de gehele invoer van levensmiddelen en grondstoffen stilgelegd en kreeg men te doen met een gedwongen export naar Duitsland. Hierdoor ontstond een nog niet gekende

schaarste. Benzine en dieselolie kwamen het eerst op de bon. Deze brandstoffen kon men alleen nog maar verkrijgen met zeer speciale vergunningen, bijvoorbeeld voor artsen en geestelijken.¹⁹⁾ Half juni 1940 kwamen schoenen, koffie, thee, textiel en brood al op de bon. Het rantsoen brood werd toen nog gesteld op 2 kg per persoon per week. Vóór het einde van 1940 was zo goed als alles alleen maar verkrijgbaar op bonnen, voor per week per persoon toegewezen rantsoenen. Dit gold al voor onder andere boter, rijst, grutterswaren, varkensvlees, kaas en eieren. Begin 1941 volgde de melk en in april de aardappelen. In die tijd was ook de koffievoorraad uitgeput en werd koffie vervangen door surrogaatkoffie ("Ersatz"-koffie). Voor fietsbanden kreeg men alleen maar een toewijzing als men geen gebruik kon maken van het openbaar vervoer. Ook brandstoffen zoals kolen werden schaars. Van hogerhand werd bepaald dat de scholen vóór 1 november niet verwarmd mochten worden. En zo werd alles zachtjesaan minder. In 1942 werd de distributie ingesteld voor serviesgoed, keukengerei en tabak. In mei volgde snoep, in september tapmelk en tegen het einde van het jaar de appelen. In de zomer van 1943 werden kaas en boter zeer moeilijk verkrijgbaar. Gevolg was zwarte handel. Grif werd er f 60,- tot f 70,- betaald voor een kilo boter. Voor een haantje werd soms f 30,- neergeteld.

De rantsoenen gingen ook steeds omlaag, als het betreffende artikel al verkrijgbaar was. Het vlees stond in 1943 nog op 125 gram per persoon per week, kaas op 50 gram. Later kwam men nog in moeilijkheden door onvoldoende brandstof. In ieder gezin heeft men wel moeten improviseren, maar een mens is vindingrijk. Soms werd stiekum een varken vetgemest. Om de kachel brandend te houden werd in de omliggende bossen hout gesprokkeld of dennenappels geraapt. Appels voor op de boterham werden 'gebakken' in een scheutje *Ersatzkoffie* en brood kreeg meer volume als men bij het mengen van het deeg aardappelen toevoegde. Van gedroogde appeltjes werden de lekkerste 'krenten' mikken gebakken. In de stad waren de omstandigheden veel moeilijker dan op het platteland. In het Zuiden van Nederland is over het algemeen niet echt honger geleden. Veel mensen hadden wel een tuintje of wisten de weg te vinden naar de boeren in de omgeving.

Distributiekring Valkenswaard (No. 250)

Alle Nederlandse staatsburgers, die ouder waren dan 15 jaar, moesten vóór 1 oktober 1940 in het bezit zijn van een legitimatiebewijs met een gewaarmerkt portret. In eerste instantie bedoeld om zwarte handel en

smokkel tegen te gaan en ieder het zijne te geven, werd het bewijs later door de bezetter ook gebruikt om controle op de *Arbeitseinsatz* mogelijk te maken en onderduiken te voorkomen. Ook degenen die van woonplaats verwisselden of bijvoorbeeld vanwege studie uit huis gingen, moesten hun distributiestamkaarten met adreswijziging meenemen om in de volgende woonplaats in aanmerking te komen voor distributiebonnen. Officieel trad de distributieorganisatie in werking op 29 augustus 1939, één dag na de afkondiging van de algemene mobilisatie. Zo kwam ook Valkenswaard, dat in januari van het eerste oorlogsjaar 11.441 inwoners telde, in aanraking met het verschijnsel distributie.¹⁵⁾

LEGITIMATIEKAART	
Persoonsbewijsnr.:	V 5/003169.
voor Jansen, J.	geb. 14. Aug. 1916
	Valkenswaard, Dommelscheweg 25
als	Contrôleur ten Distributiekantore te Valkenswaard.
uitgereikt op	26 Februari 1943.
door den Leider	van den Distribu-
gemeente stem	(handt.)
	
	
N. S. 8690	

Valkenswaard behoorde bij de "distributiekring 250" met nog negen andere gemeenten, te weten Luijksgestel, Bergeijk, Riethoven, Westerhoven, Waalre, Leende, Heeze, Maarheeze en Budel. Er werd uitgezocht hoeveel kleinhandelaren en grossiers er in deze plaatsen waren. Valkenswaard had behalve twee grossiers (Van den Besselaar en Franssen), ook kruideniers, bakkers, slaggers, groente- en textielhandelaren en handelaren in zuivelproducten en huishoudelijke artikelen. Het eerste kantoor (in een houten keet) bevond zich achter de tuin van veldwachter Van den Hurk, gelegen aan de Wilhelminastraat. De

toenmalige Wilhelminastraat kwam uit op de Waalreseweg en was via een pad verbonden met Eindhovenseweg.

De eerste directeur was de heer P.F.C.J. Habraken, oud-gemeentesecretaris van Borkel en Schaft. Hij werd door de burgemeester van Valkenswaard belast met de dagelijkse leiding. In het begin van de oorlogsjaren verhuisde het distributiekantoor naar Maastrichterstraat 9a, in het K.J.V.-gebouw (K.J.V. = Katholieke Jonge Vrouwen). In 1942 werd in De Grenspost van februari de heer J. de Jong als leider van de distributiekring genoemd. Later werd de heer G.L. van de Ven directeur. Hij bleef in dienst in Valkenswaard totdat hij in 1945 benoemd werd tot directeur van de distributiedienst Eindhoven.

Door de Duitsers was bepaald dat de burgemeester de leiding had over de distributiedienst. Hij kon zodoende personeel benoemen, schorsen en ontslaan. De nieuwe burgemeester Wouters, vanuit Dongen naar Valkenswaard gekomen, stelde in januari 1944 de heer A.P. van der Reijen, ook uit Dongen afkomstig, aan als nieuwe directeur. Hij werd door Van de Ven ingewerkt totdat deze laatste werd overgeplaatst. Van der Reijen is directeur gebleven tot de opheffing van het distributiekantoor in juni 1948. Met nog enkele andere medewerkers van het distributiekantoor heeft hij ook in het verzet gezeten. In 1948 is hij directie-secretaris geworden bij de sigarenfabriek Willem II. De heer G.A. Boers en mej. N. Neijns hebben als laatste werknemers tussen 1 en 15 juni 1948 de laatste financiën afgewerkt.¹⁾ Op een zeker moment waren er ruim 125 mensen werkzaam op het distributiekantoor.¹⁷⁾

Speciale "uitreikploegen" moesten op pad naar de omliggende dorpen. In Valkenswaard bevond zich het Distributiekringkantoor; in Waalre, Heeze, Leende, Maarheeze en Budel waren agentschappen. De resterende dorpen Luijkgestel, Bergeijk, Riethoven en Westerhoven werden rechtstreeks vanuit Valkenswaard bediend.²⁰⁾ Voordat de uitreikploegen konden vertrekken haalde men alle betreffende bonkaarten en andere bescheiden uit de centrale kluis. De pakken bonkaarten werden secuur geteld en de aantallen genoteerd op een verantwoordingsstaat. Dan ging men met de fiets op weg, de groepsleider voorop. In het laatste oorlogsjaar werden ze begeleid door gewapende politie die als laatste de rij sloot. Er werden meestal zittingen in een café gehouden. In 1942 gebeurde dat in Valkenswaard in het Patronaatsgebouw in de toenmalige Spoorstraat, ongeveer op de plaats waar nu het postkantoor staat aan de Karel Mollenstraat-Noord. De mensen moesten hun stamkaart eerst laten

controleren aan de hand van hun persoonsbewijs. Op de stamkaart werden dan de bonkaarten in de desbetreffende hokjes aangetekend met Oostindische inkt. Hierna volgde nog een laatste controle.

Medewerkers van het distributiekantoor zaten wel niet echt in de "ondergrondse" maar verschillende onder hen wisten hiervoor toch vaak bonkaarten te ritelen. Zo wist Nol Driessen na zijn werktijd, als afleidingsmanoeuvre op de fiets vergezeld door zijn dochtertje Francien, de distributiebescheiden af te leveren op de verschillende onderduikadressen. Een fraaie vaas met inscriptie, gemaakt uit een koperen huls (uit 1942), door de familie gekregen na de bevrijding, is nog steeds het tastbare bewijs van de dankbaarheid van een familie Van Dijk uit Leende.¹⁾

Voor sommige medewerkers van het distributiekantoor was er nog een vervelende bijkomstigheid. Zij werden iedere winter gedwongen voor de Duitsers te collecteren voor "Winterhulp Nederland". Men kreeg een wijk toegewezen en meestal ging men met tweeën op pad. De opbrengst was bedoeld voor hulp aan arme N.S.B.-ers. Dat het resultaat mager was laat zich denken. Menigmaal sloeg de deur voor hun neus met een klap dicht.¹⁾

Bijzonderheden over de distributie werden bekend gemaakt in de plaatselijke kranten, zoals in 'De Grenspost'. Dat bijvoorbeeld de loketten vanaf 7 februari 1942 voortaan op zaterdag gesloten zouden zijn om 12.00 uur, in plaats van het gebruikelijke 13.00 uur op de andere dagen. Of de aparte maatregelen die men moest treffen om aan toewijzingen te komen om zeep te kunnen bemachtigen voor kappers, of voor kinderen onder de 8 jaar of voor mensen die vuile arbeid verrichtten! Ook hoe men aan speciale aanvraagformulieren kon komen voor het aanvragen van extra toewijzingen voor textiel of voor extra "*bonkaarten voor zwaren en zeer zwaren arbeid*".¹⁶⁾ Van belang was de uitreiking van de inlegvellen voor de distributie-stamkaart. Die werden slechts uitgereikt aan personen die opgenomen waren in het bevolkingsregister.

Zoals we gezien hebben was het distributiekantoor gelegen in de Maastrichterstraat, in het K.J.V.-gebouw. De kantoren waren gelijkvloers, terwijl de kluis in de kelder was ondergebracht. Vanuit de kantoren had men geen rechtstreekse verbinding met de kluis. Hiervoor moest men buitenom naar de achterzijde van het gebouw, waar een trap naar de kelder was. Na verloop van tijd had men in het distributiekantoor politiebewaking gekregen. Deze bevond zich in de kantooruimte bovengronds. Hiervoor waren op de gang, met het zicht op de loketten, een tafeltje en twee stoelen geplaatst.

De beoordelaars op de textielafdeling. Op de voorgrond Gus Verhoeven, links omkijkend Sjeff v.d. Laar, achter hem Jan Verhoeven. Achter het rechtse bureau Heuvelmans(!), Evert Dijkstra(m) en een onbekende dame(r)

De aflossing vond hier plaats. Op het einde van de werkdag moest de kassier de kluis afsluiten. De sleutel ging in een verzegelde envelop en deze moest onder politiebewaking (dat deed de politie die juist was afgelost) door de kassier naar de marechausseekazerne op de Eindhovenseweg worden gebracht. Daar werd de sleutel bewaard. De volgende dag ging deze dan met hetzelfde ceremonieel weer terug. Het personeel ging tijdens de middagpauze naar huis om te eten. De bewaking bleef en als gedurende die tijd de telefoon in het kantoor van de directeur overging, werd deze door de bewaking bediend.

De aanloop naar de overval

Begin 1944 had de heer P. Anemaat van de Koninklijke Marechaussee (in die tijd tijdelijk Wachtmeester der Staatspolitie) dienst.⁸⁾ Toen hij op zekere dag in die periode de telefoon aannam, meldde zich iemand van het Centraal Distributiekantoor uit Zwolle met de vraag of het distributiekantoor

was overvallen. Op de wedervraag of dat verwacht kon worden en de mededeling dat men met de bewaking sprak, werd het gesprek plotseling verbroken. Na melding van dit gesprek aan het hoofd, werd sindsdien het kantoor bij afwezigheid afgesloten.

Een distributiemedewerker, een zekere Van Beek, had een zeer nauwkeurige, gedetailleerde plattegrond van het distributiekantoor doorgespeeld naar een broer, die ondergedoken was in Zwolle en daar in het verzet zat.¹⁾ Het is niet helemaal duidelijk of er verband bestaat tussen dit gegeven en de latere overval op het distributiekantoor. Het lijkt nauwelijks toevallig dat zowel de man uit Zwolle, als ook degene die later de leider van de overval was, bij de politie werkzaam waren.

De overval

De aanleiding tot de overval was dat op het einde van 1943 de bij de aanvang van de distributietijd uitgereikte stamkaart zo goed als verlopen was en dat er van overheidswege een tweede distributie-stamkaart zou worden uitgereikt. Hiervoor zou een ontvangstbewijs moeten worden ingevuld en ondertekend. Als extra controle hoorde hierop nog een zegeltje te worden geplakt. Deze zegeltjes moesten worden afgehaald bij een Duitse instantie, die gevestigd was in de Hekellaan in 's-Hertogenbosch. Voor bijvoorbeeld onderduikers kon geen tweede stamkaart worden bemachtigd zonder daarvoor een volgens de regels ingevuld ontvangstbewijs bij de distributiedienst te hebben ingediend. Omdat in de gemeente Valkenswaard nogal wat onderduikers zaten, had men er op het distributiekantoor een flink aantal blanco ontvangstbewijzen tussen gestopt, zodat het aantal klopte. Deze ontvangstbewijzen moesten echter worden gezonden naar het Centraal Distributiekantoor in Den Haag. Hier zouden de gepleegde onregelmatigheden zeker boven water komen. Om dit te voorkomen werd door de illegaliteit besloten tot een overval. Het doel was om de reeds klaargemaakte pakketten met de ontvangstbewijzen te verdonkeremanen. Uiteraard moest de overval goed worden voorbereid.

Er waren nogal wat mensen bij betrokken. Van Valkenswaard waren dat onder andere Wout Evers, distributiekoerier en verbindingsman, Jos van der Reijen, Jan Swinkels (betrokken bij de opvang van geallieerde piloten) en Jan Brom. Joke Bax zorgde voor inlichtingen, opslag bonkaarten, explosieven en wapens. Verder nog M. Henselmans, Harrie Moonen (werkzaam op de afdeling bevolking) en Frans van Engelen van de gemeente Valkenswaard. De eigenlijke overvallers waren Dick Albers, Kees

Bouwmans en Harrie L. Semler, onder leiding van Frans van Riel, met medewerking van de kassier van het Valkenswaardse distributiekantoor Leo Bogaerts. Besloten werd de overval uit te voeren vanuit Maarheeze.³⁾ De voorbereidingen vonden plaats in nauw overleg met de toenmalige gemeentesecretaris F. van Gastel van Maarheeze en met de hulp van dokter Raeven en zijn vrouw. Dokter Raeven leerde Van Riel hoe de kassier zo effectief mogelijk kon worden bedwemeld. Hij leverde daarvoor ook het benodigde materiaal (ether en chloroform)

Een zekere sergeant-majoor Appelman, die zat ondergedoken bij de familie Van den Bosch op het Laar, stond in verbinding met "Peter Zuid" (Borghouts)¹⁵⁾ die de opdrachten gaf voor Maarheeze. Deze Borghouts had weer contact met Jan Brom en die op zijn beurt weer met de chef KP (Knokploegen) te Zeist. H. Peeters, lid van het Belgische Geheime leger, regelde de piloten-transporten.³⁾ Deze zaten allen in de ondergrondse en hadden onderlinge contacten aan weerszijden van de grens. Ze worden door Van Riel genoemd als "Leiding Experts"

Overal werd aan gedacht. Voor de eerste opvang na afloop werden ingeschakeld de heren J. Luyendijk, Th. van Gelder, R. Winters en de gebroeders Snelders. Zelfs met nazorg had men rekening gehouden. Volgens Van Riel waren Peeters, Sj. Guns, dr. Van Ganzewinkel, Leereveld, Vermazen, Jan Brom en Joke Bax hiermede belast.³⁾ Er werd besloten dat de overvallers niet gezamenlijk dezelfde weg zouden volgen. Komende uit Maarheeze en Leende zouden er twee, lopende vanaf de Peperstraat door de tuinen van de bewoners van de Maastrichterstraat, naar de achterzijde van het kantoor gaan, terwijl de andere twee per fiets over de Maastrichterstraat naar de voorzijde zouden gaan. Tenslotte werd de dag van de overval bepaald op 3 april 1944, een normale werkdag. Uit ons onderzoek is komen vast te staan dat tijdens de overval geen van de op het distributiekantoor werkende personeelsleden aanwezig was, met uitzondering van Jan Phiferons. Het tijdstip van de overval was kennelijk zorgvuldig gekozen.¹⁾

Bijna was de boel nog in het honderd gelopen. Kassier Bogaerts was al een paar keer komen manen dat twee medewerksters, de dames R. Ketelaars en Neijnens, op moesten schieten want ze waren al aan de late kant. Tot overmaat van ramp was de uitreikploeg van Budel, die om 17.00 uur binnen had moeten zijn, veel te laat. Het gevolg was dat de reeds afgeloste wachtmeester moest wachten tot de kassier klaar was met de dagafrekening en de sluiting van de kluis. Daardoor waren er ten tijde van de

overval twee heren van de bewaking (Frans C. van Oers en Hendrik Kattestaart) samen boven in het kantoor.

Rond 18.20 uur bevond kassier Bogaerts zich in de kluis. Zodoende was de kluisdeur niet afgesloten, en was hij nog druk bezig met het klaarzetten van het waardemateriaal voor de volgende dag. Op dat moment werd hij overvallen door vier gemaskerde mannen en door een van hen met ether of chloroform bedwelmd. De andere drie, van vuurwapens voorzien, hadden zich verdekt opgesteld achter een dubbele toegangsdeur welke voor de kluisdeur was aangebracht en open stond. Door het lange wegblijven van de kassier gingen de wachtmeesters Kattestaart en Van Oers eens poolshoogte nemen en werden door de gewapende mannen verrast. Ze moesten met hun handen omhoog gaan staan waarna hun pistolen werden afgenomen. De niets vermoedende nog aanwezige distributieambtenaar Phiferons kwam de trap af waardoor de aandacht van de overvallers een ogenblik verslapte. Van Oers wierp zich op een van de overvallers waarna ze samen de trap afrolden. Hij bezeerde zich dermate dat hij de overvaller moest loslaten. Kattestaart kwam hierop ook in beweging waarna een van de overvallers enkele schoten loste en hem daarbij verwondde. Met de inmiddels door de anderen bij elkaar gegraaide distributiebescheiden, waaronder de door de kassier reeds klaar gezette dozen met ontvangstbewijzen, vluchtten de overvallers, achtervolgd door Kattestaart. Van Riel wist te ontkomen op de fiets door de Maastrichterstraat en verder binnendoor naar de Drie Bruggen. Onder een van de bruggen heeft hij zich toen verkleed en uiteindelijk is hij bij de gebroeders Snelders in Soerendonk terecht gekomen en heeft daar de nacht doorgebracht, terwijl de broers de wacht hielden. Ze hadden hem wel eerst een borreltje gegeven.⁷⁾

Een van de andere overvallers, de eerder genoemde Semler, een gewezen kermisexploitant, afkomstig uit Nijmegen en wonende in Maarheeze, verstopte tijdens zijn vlucht de "geleende" leren jas waarin zijn revolver zat, in de tuin van brouwerij 'Het Zwaantje' van de familie Baken. Naar later bleek, zaten hierin ook nog de identiteitspapieren van Van Riel. Dankzij Wim Baken zijn al deze belastende bewijzen nog dezelfde avond bij Brom van de ondergrondse bezorgd. Baken had wel begrepen dat hij daarmee niet naar het politiebureau moest gaan. De afdelingscommandant was namelijk lid van de N.S.B. en de Germaanse SS.²⁾ In een verklaring, die Semler als leider van de Organisatie Vrijbuiters uit Maarheeze ondertekende op 14 december 1944, geeft hij te kennen *"dat Wilhelmus Antonius Baken zich als een zeer goede vaderlander heeft gedragen met het verstoppen van distributiebescheiden, stamkaarten enz. en ook mijn*

persoonsbewijs".¹⁰⁾ Hij schreef verder dat als een verkeerd persoon deze spullen in handen had gekregen, het er slecht zou hebben uitgezien voor de Vrijbuiters (de verzetsgroep). De fiets van Semler werd door de politie in beslag genomen als bewijsmateriaal.

Na een voorlopig geneeskundig onderzoek werden zowel kassier Bogaerts als wachtmeester Kattestaart per ziekenauto overgebracht naar het R.K. Binnenziekenhuis in Eindhoven en ter verpleging opgenomen. Volgens de behandelende geneesheer was beider toestand niet levensgevaarlijk, maar wel ernstig. Nadat wachtmeester Van Oers het voorgevallene op de kazerne had gemeld bij Brigadecommandant A.C. Vissers en zich onder doktersbehandeling had gesteld, werd hij vrijgesteld van dienst, waarvan hij trouwens geen gebruik maakte.

Onmiddellijk werd ter plaatse van het misdrijf het nodige onderzoek verricht. De Nederlandse en Duitse instanties werden op de hoogte gesteld. Met deze laatste had de Brigadecommandant een lang gesprek, in niet mis te verstane bewoordingen, heel duidelijk bedoeld om tijd te rekken. Rond 21.00 uur verscheen de Rijksspeurhondengeleider H. Rooijmans uit Hapert met zijn speurhond. Deze kon een voetspoor volgen tot aan de Peperstraat. Er werd ook een bruine viltlen gleufhoed gevonden, vermoedelijk van een van de overvallers. Door de *Sicherheits-Polizei* uit Eindhoven werd het eerste onderzoek verricht en werd een nader onderzoek gelast, uit te voeren door de marechaussee van Valkenswaard. Nadat door de *Sicherheitspolizei* foto's waren genomen van de situatie in het bureau, hebben de hoofdwachtmeester Vissers en een opperwachtmeester de hele nacht nog aan het onderzoek gewerkt. Het resultaat van dat nachtelijk onderzoek was uiteindelijk dat alle dozen met ontvangstbewijzen (door de overvallers vergeten en dus gefotografeerd) waren omgewisseld door dozen met lege enveloppen. Ook had de leider van het distributiekantoor de kans waargenomen om alle tekorten, die in de loop der tijd waren ontstaan, op rekening van de overvallers te schrijven.²⁾

Uit het verslag van boven genoemde Hoofdwachtmeester Vissers blijkt dat 18.000 stuks volledig ingevulde oproepingskaarten van uitgereikte nieuwe stamkaarten werden vermist, bovendien grote aantallen coupures van allerlei rantsoenen, met name levensmiddelen-, textiel- en tabakskarten.¹³⁾ In het verslag van Vissers werd niet vermeld dat ook het bevolkingsregister was meegenomen. Een gedeelte van de buit is terecht gekomen bij Engelen en een ander gedeelte via Brom bij het Rode Kruis in Vught; later is ook een gedeelte overgedragen aan "Peter Zuid".

Naar bijzonderheden over de fiets van Semler werd ijverig gezocht. Het rijwiel bleek enige jaren tevoren door een fabrikant (SIMPLEX) geleverd te zijn aan een rijwielhandelaar in Leende. In zijn boekhouding was alles zeer punctueel bijgehouden, maar de betreffende bladzijde ontbrak, de kinderen hadden er in een onbewaakt ogenblik een bladzijde uitgescheurd. Hier liep het onderzoek vast.

Volgens de eerder genoemde wachtmeester Anemaat werd de bewaking door de *Beauftragte der Sicherheitsdienst* geprezen en op last van hem werden beide wachtmeesters bevorderd. Hiervoor zou een groot defilé gehouden worden. Of dat inderdaad heeft plaats gevonden, hebben we niet kunnen achterhalen.^{2/8)}

Slot

Uit verschillende interviews is gebleken dat dit hele gebeuren voor Valkenswaard nog goed is afgelopen. Voor de overval op het distributiekantoor is niemand gearresteerd en zijn er door de Duitsers geen represailles uitgevoerd. Tot aan de bevrijding op 17 september 1944 heeft het distributiekantoor gewoon gefunctioneerd. Enkele personen die na het bombardement van de sigarenfabrieken werkloos waren geworden, konden tijdelijk aan de slag op het distributiekantoor.¹⁸⁾ Dat we na de bevrijding nog tot 1948 te maken hebben gehad met de distributie, is nu in deze overvloedige consumptiemaatschappij nauwelijks nog voor te stellen.

onderwijzeres gaat stsschool verlaten

EINDHOVEN, 20 okt. — Met ingang van 1 november a.s. zal Mevr. J.A. de Vries-Scholten wegens haar pensionering de Nutschool aan de Keizerverlaten.

Van 1931 heeft zij, slechts met een onderbreking, op deze school gewerkt. Zij heeft in die jaren baanbrekend werk verricht en nieuwe didactische wegen aangewezen voor de klassen 2 en 3 van de lagere school, die alom in ons land ingang hebben vonden.

Haar werk, theoretisch en zeer praktisch, uitgedragen in ons op een groot aantal cursussen van de N.O.V. Centrum van de N.O.V. Verder heeft zij publicistisch werk geleerd. Een groot aantal schooluitgaven op haar naam.

Haar afscheid bijeenkomst met talrijke gasten zal zij op vrijdag 26 oktober al haar werk gehuldigd worden, na om 7 uur 's-avonds een afsluitende receptie zal volgen. Deze receptie vindt plaats in hotel-restaurant 'Dutch' aan de Markt.

Philips' kleurkanalen- vereniging houdt expositie

Van 1 en 2 december aanstaande organiseert de Philips' Kleurkanalenvereniging een internationale wedstrijd in de K en T van het Philips' Ontwikkelingsgebouw. Tijdens deze tentstelling zullen kleur- en postuurkarakteristieken te zien zijn. Vier prominente kunstenaars zullen de vogels vullen. De pas gefokte Ross Ivoor zullen hier in groten getale te zien zijn.

De expositie is op beide dagen de dag geopend.

GEMEENTE VALKENSWAARD BINDT BOEKEN IN EIGEN „BEDRIJF”

Vakman aan bindtafel

(Van een onzer verslaggevers)

VALKENSWAARD, 20 oktober. — Er zullen weinig gemeentehuisen in Nederland zijn, waarin een al dan niet bescheiden boekbindertijl is ondergebracht en waar het eigen bindwerk binnen het gebouw kan geschieden. Als voorbereiding op de begrotingsbehandeling in de raad, waar bij lijvige boekwerken te pas komen, worden stapels getypte rapporten uitbesteed aan de boekbinder. In Valkenswaard gebeurt dat niet. In de „catacomben” onder het gemeentehuis (iedere ruimte van deze kelder wordt meer dan benut) wordt op het ogenblik gewerkt aan het inbinden van de bedrijfsrekening en de rekening van de Sociale Werkplaats. Ze worden met spoed behandeld: rechtstreeks van de betrokken Dienst naar de bindtafel.

Oorlog

De 50-jarige gemeentebode Jan Brom heeft daarvoor tijdelijk zijn gemakkelijke stoel in de bodekamer verlaten en staat in de kelder van het gemeentehuis aan de pers, samen met de heer J. Lemmens, die hem steeds deskundig assisteert. Het werk is Jan Brom niet vreemd. In feite is het zijn beroep, want zijn gedrag in de oorlog heeft hem pas op de meestal rustige stoel in het gemeentehuis gebracht. Achtien jaar geleden was hij nog boekbinder van beroep en-koster in de St. Antoniuskerk.

In het compagnonschap met de heer Beerens, die toen een drukkerij te Valkenswaard had, heeft Jan Brom de leiding over de boekbindertijl gehad. Hij deed dit zonder twijfel tot leders tevredenheid. De oorlog bracht hier de klad in.

De drukkerij, die op de Eindhoven-seweg 42 zat, werd gebombardeerd en het compagnonschap ging uiteen. Jan Brom werd hoofdlijder voor de onder-

JAN BROM
...bode-boekbinder...

school in Amsterdam gevolgd en daar de vakkennis opgedaan. Zijn ervaring bij drukkerij Beerens heeft hem tot vakman gemaakt.

Laatste nieuws PEKING MELDT GROOTSCHEEPSE INDIAASE AANVAL

PEKING, 20 oktober (Reuter-AFP). — Indiase troepen zijn vanochtend om „grootscheepse waanzinnige aanval” begonnen op Chinese grenswachten in het gebied van de rivier de Ketsjilang, in de opstreden oostelijke sector van de Chinese-Indiase grensstreek, ze heeft het communistische persbureau Nieuw China zaterdag bekend gemaakt. „De Chinese grenswachten leden zware verliezen en waren gedwongen tot zelfverdediging tot vastberaden acties over te gaan”, zo werd hier aan toegevoegd.

Volgens een bericht dat het persbureau uit het betrokken gebied had ontvangen hadden „Indiase aanvalstroepen, die het gebied van de rivier de Ketsjilang, ten noorden van de onwettige McMahon-linie, waren binnengedrongen, om zeven uur in de morgen onder dekking van zwaar granaatvuur een grootscheepse waanzinnige aanval ingezet tegen Chinese grenswachten”. Op het ogenblik dat het bericht verzonden werd, was er nog een hevige strijd gaande, aldus Nieuw China.

Eerder had het Chinese persbureau a gemeld, dat uit herhaalde aanvallen van Indiase troepen en vliegtuigen kon

JAN BROM

...bode-boekbinder...

duikersorganisatie in Valkenswaard en verstopte zich voor de vijand onder de schuilnaam (hoe kon het anders) van "Koster". Hij werd ook rayonscommandant voor de partisanenactie Nederland.

Hij heeft zijn onschatbare verdiensten in de oorlog gehad. Hij heeft heel wat onderduikers zelf onderdak verschaft en hen aan betrouwbare adressen geholpen. De Duitsers hadden weinig zin, om deze toestand voort te laten duren en zij hebben "Koster" tenslotte kunnen grijpen. Eén narigheid heeft Jan Brom daarvan overgehouden. Hij moet heel voorzichtig gaan zitten en opstaan, omdat de Duitsers hem zo hebben geschopt, dat het einde van zijn rug nooit meer helemaal is goedgekomen.

Fietsbanden

De geallieerden en de Nederlandse Leiders van de verzetsbeweging hebben hem bedankt na de oorlog. Franklin D. Coaleff, captain van het Air Corps.